

УДК 378 : 355.233 : 006

ЗЕЛЬНИЦЬКИЙ Андрій Миколайович,
кандидат педагогічних наук, професор, провідний
науковий співробітник науково-дослідного управління
проблем розвитку військової освіти та науки центру
воєнно-стратегічних досліджень,
Національний університет оборони України імені
Івана Черняхівського
e-mail: andnik0808@gmail.com

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ГАРАНТУВАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

У статті окреслено проблеми якості підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах. Якість розглядається як ступінь відповідності сукупності характеристик суб'єкта визначеним нормативним вимогам. Схарактеризовано професію офіцера та особливі вимоги до рівня сформованості в нього професійно важливих якостей та компетентностей. Останнє розуміється як доведена особистістю офіцера здатність застосовувати здобуті знання, уміння й навички задля досягнення визначених результатів при виконанні службово-бойових функцій

в умовах мирного і воєнного часу. Наголошується на доцільності впровадження в теорію та практику вищої військової освіти розробленої системи гарантування якості підготовки військових фахівців, де гарантом має виступати вищий військовий навчальний заклад. Розглядаються особливості розроблення і впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій, що мають максимально сприяти забезпеченню якості підготовки здобувачів вищої військової освіти.

Ключові слова: *якість; забезпечення якості освіти; гарантування якості вищої військової освіти; педагогічна технологія; компетентність.*

Постановка проблеми. Серед пріоритетних напрямів досліджень у системі вищої військової освіти проблема якості підготовки офіцерських кадрів набула особливої актуальності, особливо – упродовж останніх кількох років. Її загострення було зумовлене низкою чинників, у тому числі – недостатнім рівнем готовності офіцерів до успішного ведення бойових дій в зоні антитерористичної операції (далі – АТО) на сході країни. Це проявилось більшою мірою на початковому етапі АТО, в якому віддзеркалилися певні прорахунки щодо розвитку оборонної сфери держави, Збройних Сил України, системи військової освіти тощо. На теперішній час ситуація дещо змінилася на краще. Разом з тим, залишаються невирішеними чимало проблемних питань. Щодо системи військової освіти, то надзвичайно важливою постає проблема гарантування якості підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів (далі – ВВНЗ). Варто зазначити – пріоритетом тут є не забезпечення якості, а саме – гарантування якості, що несе в собі більш виразну цілеспрямованість на досягнення необхідного кінцевого результату в підготовці високопрофесійних офіцерських кадрів. Власне професія офіцера, як така, зобов'язує на запровадження подібних підходів. Відтак, розроблення концептуальних засад проблеми гарантування якості підготовки військових фахівців, що є малодослідженою в теорії та практиці військової педагогіки, має суттєво сприяти підвищенню рівня професіоналізму офіцерських кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якість освіти, як одна з найважливіших педагогічних проблем, є ще недостатньо дослідженою на теперішній час і потребує окремого спеціального аналізу. Про це свідчать результати опрацювання автором низки науково-педагогічних, методичних та інших інформаційних джерел, в яких представлено чимало підходів, починаючи із визначення категорії «якість», і, завершуючи питаннями забезпечення, оцінювання якості освіти та її управління нею. Академічний тлумачний словник української мови визначає якість як внутрішню визначеність предмета, яка становить специфіку, що відрізняє її від усіх інших – бути вищою освітою; ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для використання за призначенням. Загальнотеоретичні підходи щодо якості освіти та управлінські аспекти висвітлено у працях таких вчених: С. Ніколаєнка [1], А. Субетто [2], С. Гончаренка [3], В. Кременя [4], А. Кучерявого; щодо якості освіти як ступеня відповідності освітнім стандартам та очікуванням тих, хто навчається – у працях Г. Ковальнової, С. Шишова, В. Кальней; щодо технологічних та моніторингових аспектів забезпечення якості освіти – у працях В. Беспалька, О. Локшиної, Н. Кузьміної, А. Майорова, Є. Хрикова.

У зарубіжній педагогічній теорії та практиці проблема якості освіти доволі часто розглядається спільно з проблемою застосування інноваційних педагогічних технологій, про що свідчать дослідження таких вчених як М. Кларк, Ф. Персиваль, Г. Веллінгтон, П. Мітчел, М. Вульман, С. Сполдінг, С. Ведемейер, Р. Томаста, П. Маассен [12] та ін. З 1996 року в Англії один раз у два роки проходять конференції, за матеріалами яких випускаються книги «Aspects of Educational Technology».

Чільне місце у дослідженні даної проблеми посідають й праці військових вчених-педагогів і психологів. Серед них: В. Абрамов, Є. Афонін, М. Корольчук, Є. Мануйлов, М. Нещадим [5], В. Осьодло, В. Ягупов. За останні роки Національним університетом оборони України імені Івана Черняхівського виконано науково-дослідні роботи, що безпосередньо стосуються якості вищої військової освіти. Серед них: «Інновція-2008»,

«Якість-2011», «Зміст освіти», «Перспективи розвитку військової освіти», «Моніторинг у системі вищої військової освіти».

Разом з приділенням такої пильної уваги загальним питанням якості вищої та вищої військової освіти, проведений нами аналіз наукових досліджень у цій сфері дозволяє зробити висновок про те, що феномен гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ на сьогодні не вивчений, що доводить актуальність даного дослідження.

Мета дослідження полягає у розробленні концептуальних засад гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України та технологічних підходів до впровадження зазначених концептуальних засад у педагогічну практику вищих військових навчальних закладах і військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Реалізація мети дослідження передбачає послідовне проходження певних етапів. Перший з них пов'язаний з дефінітивним аналізом та уточненням відповідних категорій та понять, а саме: «концепція»; «професія офіцера»; «якість»; «компетентність»; «забезпечення якості вищої освіти»; «гарантування якості вищої військової освіти». Розглянемо зазначені категорії та поняття.

Концепція (від франц. *conception*, лат. *conceptio* – сприйняття) – система поглядів, розуміння певних явищ, процесів, набір доказів під час побудови наукової теорії [6, с. 381]. На відміну від теорії концепція вирізняється своєю незавершеністю і недостатньою верифікованістю – тобто перевіреністю істинності. Головне призначення концепції полягає в інтеграції та використанні певного масиву знань, набору доказів задля пояснення відповідних явищ, процесів. Критерієм істинності концепції є практика. При цьому концепція може чи відповідати результатам випробування практикою і бути прийнятою, чи не відповідати – і бути відхиленою. З огляду на це запропоновані далі концептуальні засади гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів мають пройти певну перевірку як у ВВНЗ, так і у військах (силах) в ході виконання офіцерами функціональних обов'язків на посадах за призначенням в умовах мирного та воєнного часу. В основу розроблення концепції покладаються певні принципи: цілеспрямованості, науковості, системності, субсидіарності, інноваційності, структурної і змістової цілісності, забезпечення зворотних зв'язків, діагностичності, логічної завершеності, варіативності, керованості, здійсненності.

Професія офіцера – це необхідний в соціальному відношенні особливий рід службової діяльності, який вимагає певного рівня підготовки щодо виконання офіцером визначених службово-бойових функцій на посаді за призначенням в умовах мирного та воєнного часу і дозволяє задовольняти його потреби духовного і матеріального порядку [9, с. 84].

Сутність і зміст професії офіцера визначається чотирма основними функціями:

- загальновійськова, тактична (оперативно-тактична, оперативно-стратегічна);
- військового спеціаліста (за видом, родом військ і спеціальних військ Збройних Сил України);
- адміністративно-управлінська;
- психолого-педагогічна (навчання і виховання воїнів).

Професію офіцера, на основі відмінностей в суб'єктах, об'єктах і предметах професійної діяльності, можна класифікувати за такими типами:

- «людина – людина», де суб'єктами взаємодії та впливу є начальники, підлеглі та колеги, особистість військовослужбовця, мікрогрупа, (екіпаж, розрахунок) мала група (військовий підрозділ);
- «людина – техніка», де об'єктами і предметами професійної діяльності є: озброєння та військова техніка (далі – ОВТ), апарати, установки, технічні системи, матеріали;
- «людина – знакова система», де предметами професійної діяльності є: схеми, цифри, умовні позначки, формули, слова, шифри, коди, таблиці тощо.

Професія офіцера характеризується як:

- поліфункціональна – за кількістю покладених на офіцера різноманітних функціональних обов'язків;

- вербальна – за засобами впливу на особовий склад в умовах безпосереднього та опосередкованого зв'язку з ним;
- індивідуальна – за формою організації;
- самостійна – за способами діяльності – без сторонньої допомоги, дріб'язкової опіки з боку керівництва (у межах виконання завдань);
- полікомунікативна – за обсягом службово-інформаційних зв'язків з періодично змінним колом осіб;
- розумова – за співвідношенням розумового і фізичного навантаження;
- творча – така, що в межах виконання завдань не піддається повною мірою алгоритмічному опису;
- динамічна – за змінними умовами професійної діяльності;
- стресогенна – за особливими умовами виконання службових обов'язків, що пов'язані з впливом стресогенних факторів середовища і діяльності;
- з високою моральною відповідальністю за здоров'я і життя особового складу, за підтримання озброєння та військової техніки у стані постійної бойової готовності.

Наведена характеристика професії офіцера висуває вимоги до його професійно важливих якостей та компетентностей, що мають формуватися в ході підготовки у ВВНЗ та розвиватися протягом усієї військової служби.

Компетентність. Компетентність (від лат. *competens (competentis)* – належний, відповідний), компетентний – той, що знає, володіє необхідною інформацією, авторитетний у чомусь [6, с. 369]. Поняття «компетентність» у Законі України «Про вищу освіту» представлено як динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. Утому ж Законі поняття «результати навчання» визначається як сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти [10]. Поєднання цих понять як складників єдиного визначення має ознаки «хибного кола» – компетентність через компетентність. Окрім цього, з надмірною деталізацією представлено власне психологічні механізми формування компетентності (через комбінаторику знань, вмінь, навичок тощо). Не дуже оптимальним, з точки зору законів логіки, є й співвідношення між змістом поняття та його обсягом. Утрудненими виглядають і можливості практичної педагогіки щодо ідентифікації, кількісного оцінювання та вимірювання рівня сформованості громадянських якостей і морально-етичних цінностей, що, як вище зазначено, є ознаками результатів навчання.

З іншого боку, відповідно до міжнародного стандарту ISO:9000, поняття «компетентність» (від англ. *competence* – здатність) представлено як доведену здатність застосовувати знання і навички задля досягнення визначених результатів [8]. Інтерпретацію наведених понять, з урахуванням особливостей військової служби офіцера, можна представити так. Компетентність офіцера – це доведена ним здатність до постійного самовдосконалення, до успішного застосування здобутих знань, умінь, навичок, інших професійно важливих якостей при виконанні службово-бойових функцій у змінних умовах професійної діяльності в мирний і воєнний час. Під професійно важливими якостями (ПВЯ) слід розуміти індивідуальні особливості особистості, що забезпечують успішність професійного навчання і здійснення професійної діяльності. Формування структури і змісту ПВЯ здійснюється на основі професіограми, документу, у якому описуються особливості спеціальності, професії та перелік вимог, що професійна діяльність пред'являє до індивідуальних психологічних якостей і психофізіологічних функцій людини. Професіограма дозволяє: визначати необхідні критерії для проведення професійного відбору у ВВНЗ; пред'являти обґрунтовані вимоги до якості підготовки майбутніх офіцерів; проводити професійну орієнтацію, підбір та розстановку офіцерських кадрів;

удосконалювати професійну освіту; прискорювати професійну адаптацію військових фахівців.

Аналіз змісту наведених понять окреслює коло питань, пов'язаних із розумінням сутності філософської категорії «якість» як підґрунтя щодо наповнення змістом ключового для даного дослідження поняття «якість освіти» та його похідних.

Якість. Гегель, досліджуючи категорію «якість», акцентував увагу на її властивостях, що є суттю прояву якості в конкретній системі взаємодій чи відносин. На думку видатного філософа – «... будучи внутрішньо обумовленими якістю, властивості відкривають можливості її пізнання і «кордони» як феномена диференційованості якості від інших якостей» [7, с. 312]. У міжнародному стандарті якості ISO:9000 (International Organization for Standardization – Міжнародна Організація зі Стандартизації) це поняття представлено на певному рівні узагальнення як ступінь відповідності сукупності притаманних характеристик об'єкта визначеним вимогам [8]. Щодо освіти, то спільними в розумінні категорії «якість» й у Гегеля, й в ISO:9000 є сукупність характеристик суб'єкта та ступінь їх відповідності визначеним вимогам. Такими суб'єктами в системі військової освіти виступають курсанти (слухачі), їх характеристиками – професійно важливі якості та компетентності, а вимогами – визначений відповідно до освітніх стандартів рівень сформованості цих компетентностей.

Забезпечення якості вищої освіти. Сутність даного поняття у Законі України «Про вищу освіту» не визначено, проте представлено структуру та зміст складників цього поняття, а саме [10]:

- система забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);

- системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти;

- система забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Система внутрішнього забезпечення якості включає:

- визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;

- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;

- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань;

- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;

- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи тих, хто навчається, за кожною освітньою програмою;

- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

- забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації тощо.

Представлена система забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти є необхідною, але недостатньою умовою для успішної підготовки офіцерів Збройних Сил України, бо професія офіцера, по відношенню до багатьох інших професій, має значні особливості. Вони пов'язані, перш за все, з покладенням на Збройні Сили України функцій оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Відтак, офіцер, як представник Збройних Сил України, несе високу особисту відповідальність: за бойову готовність підрозділу та успішне виконання ним бойових завдань в постійно змінюваних, екстремальних умовах впливу стресогенних факторів середовища і діяльності; за ефективне використання сучасних систем озброєння та військової техніки та підтримання їх у стані постійної бойової готовності; за бойову підготовку, виховання, військову дисципліну, морально-психологічний стан особового складу, за його здоров'я і життя; за своєчасне та якісне виконання наказів та розпоряджень

командирів і начальників. Тому до якості підготовки офіцерів висуваються підвищені вимоги, які повинні реалізовуватися у спосіб, що має гарантувати визначений рівень сформованості необхідних компетентностей та професійно важливих якостей.

Гарантування якості вищої військової освіти. Гарантія (від франц. *garantie, garant* – поручитель), де: гарант – державний орган (установа, підприємство чи особа), що бере на себе відповідальність у виконанні певних зобов'язань, дає гарантію щодо чого-небудь; гарантія – забезпечення, запорука в чому-небудь [6, с. 152]. Проблему гарантування якості вищої військової освіти поки що не розроблено концептуально. Певні кроки щодо її розв'язання в теоретичному плані і впровадження у педагогічну практику вищої військової школи вже зроблено. Це знайшло своє віддзеркалення в окремих публікаціях у фахових збірниках та матеріалах наукових і науково-практичних конференцій [11]. У цих публікаціях визначено найбільш глобальне поняття – «політика гарантування якості військової освіти» – як розробленість концептуальних засад скоординованої діяльності органів законодавчої, виконавчої влади і системи військової освіти щодо створення і регуляції необхідних умов для виконання ВВНЗ державного замовлення на підготовку військових фахівців з визначеним рівнем сформованості в них необхідних компетентностей для успішного виконання службово-бойових функцій в умовах мирного і воєнного часу. Щодо власне поняття «гарантування якості вищої військової освіти», то, на нашу думку, його можна розуміти як поруку ВВНЗ (ВВНЗ є гарантом якості освіти) з виконання державного замовлення на підготовку військових фахівців з рівнем сформованості визначених компетентностей у кожного з них не нижче встановленого. Так, наприклад, мінімальний рівень сформованості інтегральної компетентності здобувача вищої військової освіти відповідно до рекомендацій ЄКТС (європейська кредитно-трансферна накопичувальна система) може складати 75%, що є достатньою підставою для його випуску із ВВНЗ та призначення на посаду у війська (сили). Це – 0,75 від еталонного показника – 1,0, що відповідає оцінці «5» у п'ятибальній оцінній шкалі. Інтегральна компетентність органічно поєднує у собі всі інші визначені компетентності. При цьому, мінімальний рівень сформованості кожної з них не повинен бути нижчим за 70%. Зрозуміло, що прояв компетентностей має бути цілком визначеним щодо ступеню їх сформованості не тільки кількісно (відсотками, балами), але й якісно (системою критеріїв, за якими здійснюється кількісне оцінювання). Подібний підхід із застосуванням методів кваліметрії (від лат. *quails* – якість та ... метрія – галузь науки, яка вивчає і реалізує методи кількісної оцінки якості...) [6, с. 346] – сприяє цілком об'єктивному оцінюванню ступеня досягнення цілей освіти, а відтак – і ступеня відповідності якості освіти вимогам освітніх стандартів.

В основу концепції гарантування якості підготовки офіцерів Збройних Сил України, як системи, доцільно покласти такі її змістові компоненти:

- визначеність мети, завдань, принципів, закономірностей, функцій та процедур гарантування якості вищої військової освіти;
- розробленість компетентнісних моделей військових фахівців за кожною спеціальністю та спеціалізацією – як систематизованої сукупності вимог до якості їхньої підготовки;
- визначеність мінімально допустимого рівня сформованості у військових фахівців кожної з компетентностей, який має бути якісно і кількісно окреслений як достатній для здійснення відповідної професійної діяльності в умовах мирного і воєнного часу;
- розробленість загальних психолого-педагогічних підходів (міждисциплінарних, технологічних, навчально-методичних та ін.) щодо реалізації компетентнісної моделі військового фахівця, які мають максимально сприяти формуванню кожної з компетентностей на визначеному рівні;
- розробленість методики визначення особистого внеску кожної посадової особи і структурного підрозділу щодо якості підготовки військових фахівців.
- розробленість цілісної системи управління якістю освіти та освітньої діяльності на основі їх системного і систематичного освітнього моніторингу;
- відкритість для всіх учасників освітнього процесу прийнятої у ВВНЗ системи гарантування якості підготовки військових фахівців.

Гарантування якості освіти є похідною від ефективного функціонування педагогічної системи ВВНЗ та її основних складників: якості кадрового ресурсу; якості умов, у яких відбувається освітня діяльність; якості процесу формування професіоналізму. Формування професіоналізму майбутнього офіцера у ВВНЗ можна представити як комплекс дій – від розроблення цілей освіти і компетентнісних моделей – до визнання результатів освітнього процесу та його коригування. Ключовим елементом даного процесу виступає педагогічна технологія.

Педагогічна технологія. Педагогічна технологія являє собою упорядковану взаємодію учасників освітнього процесу ВВНЗ, що має забезпечити якість підготовки здобувачів вищої військової освіти відповідно до визначених стандартів та досягнення ними заданого рівня сформованості передбачених компетентностей у визначені терміни [9, с. 120]. Поняття педагогічна технологія (далі – ПТ) є ширшим за поняття технологія навчання і вужчим за поняття технологія освіти (загальна стратегія розвитку освіти та освітнього простору). Як складова класичної дидактики, ПТ ґрунтується на принципах: концептуальності, системності, структурної і змістової цілісності, діагностичності, цілеспрямованості, логічної завершеності, алгоритмічності, варіативності і гнучкості, вимірюваності, керованості і містить у собі такі взаємопов'язані процесуальні компоненти: цільовий, мотиваційно-акмеологічний, проектувально-планувальний, змістово-компетентнісний, комунікативно-перетворювальний, моніторинговий, коригувально-управлінський.

Цілепокладання є основою для розроблення всіх інших складових ПТ.

Під цілями, як складової педагогічної технології, розуміється ідеальна модель бажаного результату у формуванні особистості, до якого прагнуть в процесі спеціально організованої системи послідовної взаємодії тих, хто навчаються та тих, хто навчають.

Ступінь адекватності реального результату цілям освіти, як ідеальної моделі бажаного, виступає показником ефективності освітнього процесу. Цілі (навчально-виховні, розвивальні, психологічної підготовки до професійної діяльності) мають бути поставлені діагностично, а саме:

- настільки точно і виразно, щоб можна було зробити однозначний висновок про ступінь їх реалізації;
- існує спосіб («інструментарій») для виявлення рівня сформованості якості особистості (компетентності), що діагностується у ході об'єктивного контролю;
- можливе вимірювання інтенсивності розвитку якості, що діагностується;
- існує шкала оцінок якості, що спирається на результати вимірювання.

Діагностичні цілі безпосередньо впливають на удосконалення змісту освіти, на посилення органічних взаємозв'язків між окремими дисциплінами та формування компетентнісно-змістових міждисциплінарних модулів, на запобігання некерованого розширення обсягу навчального матеріалу та довільних вимог щодо рівня його засвоєння тими, хто навчаються.

Подібні підходи до цілепокладання сприятимуть побудові цілком визначеного дидактичного процесу, що сприятиме досягненню конкретних цілей у ході освітньої діяльності; усуненню причин, що заважають її розвитку; об'єктивності оцінки рівня сформованості якостей особистості; виявленню передумов, що забезпечують успішність навчання.

Мотиваційно-акмеологічна складова ПТ є її рушійною силою, бо розповсюджує свій вплив на всіх учасників педагогічного процесу і має надихати їх на самоосвіту, самовдосконалення, наполегливу творчу діяльність, на досягнення необхідного рівня якості освіти. Цей процесуальний компонент поєднує в собі два ключових поняття: «мотив» і «акмеологія». Мотив (франц. *motif*, лат. *motus* – рух) – спонукальна причина дій і вчинків людини [6, с. 468]. Окрім функції спонуки і спрямованості діяльності мотив виконує також смислотворчу функцію, надаючи певний особистий смисл цілям, діям, створює усталеність інтересу до них з боку особистості, а також до аналізу обставин, що або сприяють, або перешкоджають реалізації мотиву. Мотив визначає характер пізнавальних процесів і структурує зміст сприйняття, пам'яті, мислення і т. ін. Друге поняття – акмеологія (від грец. *акме* – вершина і ... логія – наука про закономірність розвитку та функціонування найвищої

творчої діяльності людей) [6, с. 33]. Основоположною категорією акмеології є професіоналізм, як стійка властивість особистості за результатами професійної освіти, що повністю відповідає принципу єдності особистості та діяльності.

Таким чином, мотиваційно-акмеологічна складова ПТ відіграє важливу роль у її формуванні і спонукає всіх учасників педагогічного процесу до самовдосконалення, самоосвіти, саморозвитку, досягнення на цьому шляху найвищих результатів.

Проектувально-планувальна складова ПТ являє собою заздалегідь намічену і змістово та структурно оформлену систему дій, що передбачає порядок, послідовність і терміни виконання заходів у відповідності до визначених метою і завданнями параметрів якості підготовки військових фахівців. До таких заходів варто віднести такі з них:

1. Уточнення спеціальностей, відповідно до переліку галузей знань, і спеціалізацій підготовки військових фахівців щодо їх відповідності організаційно-штатним структурам військових частин, штабів, науково-дослідних та інших установ Збройних Сил України.

2. Формування на основі нормативних вимог освітніх (освітньо-професійних чи освітньо-наукових) програм, програм (робочих програм) навчальних дисциплін з підготовки військових фахівців певних рівнів, ступенів, кваліфікацій вищої освіти і визначених спеціальностей та розроблення відповідних навчально-методичних матеріалів.

3. Оптимізація змісту гуманітарної, соціально-економічної, природничо-наукової, професійної та практичної підготовки військових фахівців та їх інтеграція на засадах впровадження у педагогічну практику ВВНЗ міждисциплінарного компетентнісного підходу.

4. Створення дієвої системи інтелектуального, професійно-психологічного, медичного та психофізіологічного конкурсного відбору кандидатів на навчання у ВВНЗ.

5. Удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

6. Поєднання навчальної та наукової роботи, підвищення ролі науки у ВВНЗ як одного з основних чинників забезпечення належного рівня кваліфікації науково-педагогічних працівників, високої якості підготовки здобувачів вищої освіти, неперервного оновлення змісту військової освіти.

Змістово-компетентнісна складова ПТ. В основу змісту військової освіти закладаються вимоги освітніх стандартів, статутів Збройних Сил України, вимог замовників (командувачів видів, родів військ, спеціальних військ), що повинні знаходити своє віддзеркалення у компетентнісних моделях здобувачів вищої військової освіти з відповідної спеціальності (спеціалізації). Кожна з компетентностей має бути змістово наповнена та диференційована до рівня показників і критеріїв, що дозволяє визначати та оцінювати ступінь сформованості відповідних якостей майбутніх офіцерів із застосуванням адекватних методів діагностики.

Комунікативно-перетворювальна складова ПТ. Сутність комунікативно-перетворювальної складової ПТ полягає у розробленні (виборі) та застосуванні викладачем психолого-педагогічних засобів і методів, адекватних цілям освіти та рівню підготовленості курсантів (слухачів). Цей процес передбачає надання здобувачам вищої військової освіти певної навчальної інформації, забезпечення її сприйняття в ході освітнього процесу, а також сприяння перетворенню зазначеної інформації у відповідні знання, навички, уміння, компетентності та професійно важливі якості особистості.

Комунікативно-перетворювальної складової ПТ включає питання розподілу, кооперації та координації викладацької праці, забезпечення тісної взаємодії усіх учасників освітнього процесу. До основних її компонентів можна віднести такі:

1. Використання науково обґрунтованих методів та засобів навчання і виховання, які забезпечують поєднання фундаментальної теоретичної підготовки військових фахівців з системою їх практичної підготовки, що орієнтована на військово-професійну діяльність фахівця за спеціальністю та спеціалізацією; перехід від екстенсивно-інформаційного та екстенсивно-репродуктивного навчання до інтенсивно-фундаментального, продуктивного.

2. Запровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання, створення військовим фахівцям належних умов для формування індивідуальної освітньої траєкторії,

для самостійного оволодіння знаннями, самоосвіти, подальшого професійного, кар'єрного та особистого росту, удосконалення організаційно-методичних засад самостійної роботи курсантів (слухачів).

3. Спрямування навчально-виховної роботи та психологічної підготовки здобувачів вищої військової освіти на становлення у них таких особистісних сфер:

- мотиваційної – в ході навчання, повсякденної діяльності, сучасного бою;
- регуляторної – ціннісного ставлення до суб'єктів, груп, підрозділів в ході професійної взаємодії та виконання завдань; рішучості, обов'язковості, відповідальності;
- рефлексивної – самооцінювання особистісної професійної підготовки, результатів діяльності та відносин у військовому середовищі;
- коригувальної – самокоригування особистісної професійної підготовки, внутрішньої та зовнішньої поведінки з метою підвищення ефективності діяльності в різноманітних, у тому числі – екстремальних умовах.

4. Трансформація ролі педагога як організатора, керівника та консультанта, що майстерно створює умови для плідної, творчої, самостійної розумової праці здобувачів вищої військової освіти, їх саморозвитку та самовдосконалення; оптимізація навчального навантаження науково-педагогічних працівників і курсантів (слухачів).

5. Забезпечення якісних зрушень у системі управління підготовкою військових фахівців, перехід у навчальному процесі на засади педагогіки співробітництва, діалогічної взаємодії, суб'єкт-суб'єктних відносин, рейтингової оцінки результатів навчальної діяльності.

6. Забезпечення інформатизації системи підготовки військових фахівців, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу; розроблення друкованих і електронних підручників, посібників, дидактичних матеріалів, індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності відповідно до потреб особистості.

Комунікативно-перетворювальної складова ПТ безпосередньо впливає на результати навчання, що мають, як й інші складові, постійно моніторингуватися.

Моніторингова складова ПТ. Моніторинг (англ. *monitoring*, лат. *monitor* – наглядач) – постійний контроль за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або початковим прогнозам [6, с. 464]. Моніторинг якості підготовки військових фахівців – це складова системи управління якістю вищої військової освіти та освітньої діяльності, що формується на основі систематичного збору, обробки, аналізу, оцінювання, зберігання та оприлюднення інформації про стан освітнього процесу та його забезпечення з метою визначення відповідності отриманих результатів навчання освітнім стандартам та постійного удосконалення освітньої діяльності ВВНЗ [9, с. 18].

Поняття моніторинг якості підготовки військових фахівців містить у собі два основні складники – моніторинг якості освітньої діяльності ВВНЗ та моніторинг якості вищої військової освіти, що відповідає Закону України «Про вищу освіту»:

– моніторинг якості освітньої діяльності ВВНЗ – систематичне відслідковування рівня організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі, внутрішніх та зовнішніх умов його протікання, що відповідають стандартам вищої освіти, забезпечують набуття здобувачами якісної вищої військової освіти та сприяють створенню нових знань (стандарт освітньої діяльності – це сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу і наукової установи);

– моніторинг якості вищої військової освіти – систематичне відслідковування рівня набутих здобувачем вищої військової освіти знань, умінь, навичок, інших професійно важливих якостей, що відображає його компетентність відповідно до стандартів вищої освіти з метою постійного удосконалення освітнього процесу, де стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності [10].

Важливим елементом системи моніторингу якості вищої військової освіти та освітньої діяльності є діагностика. Основним об'єктом діагностики в межах застосування педагогічної технології є результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок та компетентностей, набутих здобувачем вищої військової освіти у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти. При цьому, основну увагу слід приділяти застосуванню принципу валідності, що характеризується такими чинниками:

- повнотою та відповідністю застосованого інструментарію суті об'єктів дослідження, тобто наскільки добре цей інструментарій визначає те, для чого призначений (стандартизовані методики, еталонні показники та критерії тощо);
- чіткістю, однозначністю критеріїв вимірювання та оцінювання;
- можливістю підтвердити результати, отримані різними способами контролю, бо реальна валідність розкривається тільки в результаті накопичення матеріалу в конкретних умовах застосування.

Визначення результатів навчання, передбачає застосування різних форм контролю (поточний, самоконтроль модульний (рубіжний), підсумковий, а також контроль під час державної атестації).

Подібний підхід дає можливість співвіднести результати освіти із заздалегідь визначеною нормою (стандартом), спрогнозувати подальший розвиток освітнього процесу та своєчасно вплинути на якість його стану.

Отже, здійснення моніторингу як складника ПТ створює необхідні умови для коригування освітнього процесу і прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації освітньої діяльності ВВНЗ.

Коригувально-управлінська складова ПТ. Коригування є одним із елементів управлінської діяльності, що здійснюється з метою досягнення та підтримання освітнього процесу в оптимальному стані задля забезпечення необхідного рівня якості підготовки військових фахівців і здійснюється у формі видання відповідних інструкцій, наказів, розпоряджень, рекомендацій, а також через моральні та матеріальні стимули. Застосування зазначених дій пов'язане з різноманітними методами управління, які є інструментом впливу суб'єкта на об'єкт управління і водночас засобом їхньої взаємодії. Аналітичною базою для управління якістю є результати моніторингових досліджень, що охоплюють всі компоненти освітньої діяльності. Подібні підходи мають сприяти досягненню конкретних результатів, а саме:

- проведено професійно-психологічний відбір учасників освітнього процесу у ВВНЗ на засадах впровадження в цей процес розроблених професіограм, психограм;
- організовано підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації учасників освітнього процесу на основі застосування інноваційних педагогічних технологій, компетентнісного та міждисциплінарного підходів;
- створено необхідні соціально-матеріальні умови навчання;
- створено сприятливий морально-психологічний клімат;
- створено необхідні навчально-методичний, інформаційний продукти, забезпечено їх оновлення;
- створено умови для задоволення навчально-наукових, культурних, спортивних та ін. потреб особистості поза межами ВВНЗ;
- втілено в освітній процес сучасні досягнення фундаментальних, та прикладних досліджень військової науки;
- створено надійну систему управління ВВНЗ;
- здійснено випуск з ВВНЗ відповідно до вимог соціально-державного замовлення і стандартів вищої освіти;
- досліджено результати виконання службових обов'язків випускниками ВВНЗ на первинних посадах у військах (силах), здійснено відповідний аналіз якості їх підготовки;
- створено всі необхідні умови для гарантування якості підготовки військових фахівців.

Запропонована структура педагогічної технології, зміст і взаємозв'язки її основних складових є досить універсальною системою, що може бути рекомендованою для впровадження у педагогічну практику ВВНЗ.

За результатами аналізу останніх досліджень і публікацій, присвячених якості освіти, та викладу основного матеріалу даної статті може бути сформульована педагогічна закономірність щодо гарантування якості вищої військової освіти. Ця закономірність розкриває визначальний вплив створеної у ВВНЗ педагогічної системи і всебічного забезпечення освітньої діяльності на гарантоване досягнення тими, хто навчається, визначених результатів навчання відповідно до цілей освіти та вимог освітніх стандартів. Відтак, сутність даної закономірності можна викласти у такій редакції: кандидат на навчання, який пройшов професійно-психологічний відбір та вступні випробування, вмотивований на подальшу офіцерську службу і включений в оптимально створену та всебічно забезпечену педагогічну систему ВВНЗ як активний і свідомий суб'єкт учіння, має гарантовано досягати визначених результатів навчання в ході і за підсумками професійної підготовки у ВВНЗ.

Представлені у дослідженні концептуальні засади гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах доцільно, на наш погляд, розвинути в подальшому у відповідно розроблену цілісну концепцію, теорію.

Висновки. Таким чином, у ході дослідження розглянуто основні характеристики професії офіцера, проведено дефінітивний аналіз категорій і понять щодо якості освіти, обґрунтовано структуру педагогічної технології, зміст її складників та основи впровадження в педагогічну практику і на цій основі запропоновано концептуальні засади та закономірності гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах.

Список використаної літератури

1. Ніколаєнко С.М. Управління якістю вищої освіти: теорія, аналіз і тенденції розвитку : монографія / С.М. Ніколаєнко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 519с.
2. Субетто А.И. Категория качества и эффективности в теории педагогических систем / А.И. Субетто // Управление качеством подготовки специалистов в высшей школе. – Горький, 1989. – 127 с.
3. Гончаренко С.У. Головне – якість освіти / С.У. Гончаренко // Педагогічна газета. – 2006. – №3.
4. Кремень В.Г. Якісна освіта: сучасні вимоги / В.Г. Кремень // Педагогіка і психологія : Вісник Академії пед. наук України. – 2006. – №4. – С. 5–18.
5. Нещадим М.І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: монографія / М.І. Нещадим. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 852 с.
6. Сучасний словник іноземних слів / Уклад. О.І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк. – Київ : Довіра, 2006. – 789 с.
7. Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов. – Минск : Изд. В. М. Скаун, 1988. – 896 с.
8. Международный стандарт ISO:9000. Системы менеджмента качества – Основные положения и словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.pqm-online.com/assets/files/pubs/translations/std/iso-9000-2015-\(rus\).pdf](http://www.pqm-online.com/assets/files/pubs/translations/std/iso-9000-2015-(rus).pdf)
9. Моніторинг якості підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів Збройних Сил України: наук.-метод. посібник / А. М. Алімпієв, І. В. Толок, М. І. Литвиненко та ін.; під заг. ред. І.В. Толока. – Харків : ХНУПС, 2017. – 244 с.
10. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>.
11. Зельницький А.М. Вища військова освіта – проблема гарантування якості / А. М. Зельницький // Вісник НАОУ. – 2012. – № 1(26). – С. 23–25.
12. Maassen, Peter A.M. ((1997). Quality in European higher education: Recent trends and their historical roots. *European Journal of Education*, 32, N2, P. 111–127.

References

1. Nikolaienko, S.M. (2007). *Quality Management of Higher Education: Theory, Analysis and trends*: monograph. Kyiv, Kyiv National University of Trade and Economics. (in Ukr.).
2. Subetto, A.Y. (1989). The category of quality and efficiency in the theory of pedagogical systems. *Management of the quality of training specialists in higher education*. Gorky. (in Rus.).
3. Honcharenko, S.U. (2006). The main thing – quality. *Pedagogical newspaper*, 3. (in Ukr.).
4. Kremen, V.H. (2006). Quality education: modern requirements. *Pedagogy and Psychology, Journal of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 4, 5–18. (in Ukr.).

5. Neshchadym, M.I. (2003). *Ukraine Military Education: History, Theory, methodology, practice*: a monograph. Kyiv: Publishing and printing center "Kyiv University". (in Ukr.).
6. *Modern Dictionary of Foreign Words* (2006). Compiled by A.I. Skopenkov, T.V. Tsymbaliuk. Kyiv: Trust. (in Ukr.).
7. *The newest philosophical dictionary* (1988). Compiled by: A.A. Gritsanov. Minsk: Publisher VM Skakun. (in Rus.).
8. International standard ISO: 9000. Quality management systems. Basic provisions and vocabulary. Retrieved from [http://www.pqm-online.com/assets/files/pubs/translations/std/iso-9000-2015-\(rus\).pdf](http://www.pqm-online.com/assets/files/pubs/translations/std/iso-9000-2015-(rus).pdf)
9. *Monitoring the quality of training (2017) military specialists in higher military schools and military training units of higher educational institutions of the Armed Forces of Ukraine*: Scientific handbook. Compiled by A. Мю Alimpiyev, I.V. Tolok, M.I. Litvinenko, etc. ; In I.V. Toloka (Ed.). Kharkiv: KhNUAF. (in Ukr.).
10. Law of Ukraine "On Higher Education" from 01.07.2014. No 1556-VII. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>. (in Ukr.).
11. Zelnytskyi, A.M. (2012). Higher military education - the problem of quality assurance. *NAOU Bulletin*, 1(26), 23–25. (in Ukr.).
12. Maassen, Peter A.M. ((1997). Quality in European higher education: Recent trends and their historical roots. *European Journal of Education*, 32, 2, 111–127.

ZELNYTSKY Andriy,

PhD (Education), Professor, Leading Scientific Researcher of the Scientific and Research Department of Development of Military Education and Science of the Military and Strategic Center, National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovsky
e-mail: andnik0808@gmail.com

**CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR ENSURING QUALITY OF TRAINING OF
FUTURE OFFICERS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE
AT HIGHER MILITARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS**

***Abstract.** For the last few years the issues concerning the training quality of the officer personnel of the Armed Forces of Ukraine have become especially important. This is due to several factors. One of such factors, which one could notice during the anti-terrorist operation in the East of the country, is a lack of officers' preparedness for a successful conduct of the combat actions. Especially, one can see it at the beginning of the operation. At present, the situation has changed for the better. However, some topical issues, including a military education domain, are left unsolved. Ensuring the quality of military professionals' preparedness is higher priority. In this context the notion «quality» is defined as a compliance degree of the subject's inherent characteristics with the specific requirements. These subjects are: cadets (military students), these characteristics are competences and other professionally important qualities, and the requirement is considered to be a certain level of development of these competences according to the educational standards.*

Officer's competence is considered to be his obtained abilities for a continuous self-improvement, successful application of acquired knowledge and skills under the conditions of peace and war. Quality assurance of education should be a task of a higher military educational institution. Therefore, the higher military educational institution is responsible for ensuring the quality of future officers' training and for development of the specific officers' competences accordingly to the required level. Ensuring the quality of military professionals' training is a derivative of the effectiveness of the education quality assurance system and educational activities. The main components of this system are: quality of personnel resources; quality of educational environment; quality of the future officers' professionalism formation process. Formation of professionalism is a complex of activities - from development the education objectives and competence-oriented models - to the results recognition of the educational process and correction of this process. An educational technology is a key element of this process. It includes the following interrelated components: objective, motivational, projecting and competence-based, communicational, resulting, diagnostic, monitoring, correcting. The implementation of the technology must guarantee an achievement of a specific level of the education quality.

***Purpose.** The objective of the research is to develop a conceptual framework for ensuring a training quality of future officers of the Armed Forces of Ukraine as well as to develop the technological approaches to implementation of the mentioned conceptual framework into the pedagogical practice at higher military educational institutions.*

***Methods.** The theoretical analysis, synthesis, comparison, generalization and modelling.*

Results. The conceptual framework for ensuring a training quality of future officers in accordance with the principles of organizational and conceptual integrity, personal orientation, diagnostic orientation, logical completion, measurement, consistency and control is developed. The innovative pedagogical technologies were verified as a basis for implementation of the quality ensuring concept into the pedagogical practice at higher military educational institutions.

Originality. Conceptual and notions framework concerning ensuring of education quality was improved. Systematization and ordering of the main components of officer profession were conducted. The essence of the components was considered, the system of professional competences was developed. It was presented a draft of pedagogical legislation on ensuring the quality training of the military professionals at higher military educational institutions.

Conclusion. Being an officer means to be multifunctional, have a high responsibility for health and safety of the personnel and be responsible for keeping in constant combat readiness the armament and military equipment. That's why higher military educational institutions should create necessary conditions for a successful implementation of the educational activities and ensure a required level of quality of future officers' training.

Key words: *quality, ensuring of education quality, providing of higher military education quality, pedagogical technology, competence*

*Одержано редакцією 18.03.2017
Прийнято до публікації 23.03.2017*